

A csúcsosnyergű patkósdenevér (*Rhinolophus Blasii* Ptrs) Magyarországon.

(VI. tábla.)

A csúcsosnyergű patkósdenevér (*Rhinolophus Blasii* PTRS.)¹ a Magyar Királyság faunájából 1903-ig ismeretlen volt, ebben az évben azonban No vi-ből került egy példány a zágrábi múzeumba és ezzel beigazolást nyert MÉHELY LAJOS-nak az a megjegyzése, miként „ . . . lehetséges, hogy a *Rh. Blasii* PTRS, a mely Triesztből is ismeretes, esetleg Horvátországból, vagy a magyar-horvát tenger mellékről még megkerül.”²

A midőn LANGHOFFER ÁGOST, a zágrábi egyetem tanára, a vezetése alatt álló zágrábi múzeum összes denevéreit meghatározás céljából elküldte volt MÉHELY LAJOS-nak, nevezett zoológusunk ebben a tekintélyes és pontos termőhelyekkel felszerelt gyűjteményben akadt rá a *Rhinolophus Blasii* novii példányára. MÉHELY LAJOS azután engem bízott meg azzal, hogy ennek a fajnak Magyarországon való előfordulását közzé tegyem s mivel az irodalomban a *Rh. Blasii* PTRS és a hozzá közel álló *Rh. euryale* BLAS. között fennforgó különbségek még nincsenek elegendő határozottsággal tisztázva, egyúttal a két faj között levő különbségeket is tanulmány tárgyává tegyem és összehasonlítón ismertessem.

Ennek a megbízatásnak örömmel tettem eleget s miután a Magyar Nemzeti Múzeum állattani osztályában folytatott vizsgálataimat befejeztem, ezek eredményéről a következőkben számolok be.

*

A *Rhinolophus Blasii* PTRS nevű faj besorozásával Magyarország denevérfaunája 22 fajra emelkedik. Ez a faj a magyarországi patkósorrú denevérek negyedik faja s egyúttal a negyedik a hazai mediterrán-fajok sorában. Faunánknak ez az új faja a *Rh. euryale*-nál csak valamivel kisebb. Kiterjesztett szárnyainak hosszúsága 290 mm, testének egész hosszúsága pedig 77·5 mm., melyből 28 mm. esik a farkra; az alsókar 46—46·5 mm. hosszú.

Füle közepes hosszúságú, előfelé a fejhez szorítva, hegyével csak az arczorr csúcsáig ér, holott a *Rh. euryale*-é jóval meghaladja az arczorr csúcsát. A csúcsos hegyű fül külső széle a közepe

¹ Synonymái: *Rhinolophus clivosus* BLASIUS (non CRETZSCHMAR), Fauna Deutschl., 1857, p. 33, fig. 10, 11.

Rhinolophus Blasii PETERS, M-B. Akad. Berlin, 1866, p. 17 és 1871, p. 309; DOBSON, Monogr. Asiatic. Chiropt., 1876, p. 51; DOBSON, Catalog. Chiropt., 1878, p. 117, tab. VII, fig. 7.

² MÉHELY LAJOS, Magyarország denevéreinek monographiája, Budapest, 1900, p. 100, adnot. 1.

alatt mélyen beöblösödik s laposan, tompa szögben kimetszett; a tökaréj felső széle gyöngén kikanyarított, elülső széle pedig szabályos ívben kerekített.

Patkója kicsiny, de aránylag nagyobb és szélesebb is mint a *Rh. euryale*-é. A míg az utóbbi fajon a húsos nyereg elülső lapja közepesen kivájt, egész magasságában csaknem egyforma széles és a hegyén széles ívben kerekített, addig a *Rh. Blasii*-n a nyereg elülső lapja aránylag mélyebb vájású, magassága feléig nagyjában egyforma széles, közvetlenül felemagassága fölött alapszélességének csaknem a felére keskenyedik, innen a csúcsig egyenletesen keskenyedő s hegyén csúcsosan kerekített. Oldalszélei (különösen alul) enyhén kifelé domborodó görbék, melyek fölfelé határozottan egymás felé tartanak. Mindezek szerint a *Rh. euryale* nyergének elülső lapja — elülről tekintve — téglalapalakú (VI. tábla, 1. rajz), a *Rh. Blasii*-é ellenben háromszögű (VI. tábla, 2. rajz); hosszúsága a csúcsosnyergű patkósdenevéren 3 mm, ellenben a kereknyergű patkósdenevéren csak 2.5 mm. Az említett lap felső csúcsa felülről tekintve a *Rh. euryale*-n félholdalakúan kerekített (VI. tábla, 3. rajz), ellenben a *Rh. Blasii*-n rövid csap alakjában mutatkozik (VI. tábla, 4. rajz).

A nyereg hátulsó kápája az elülső lap magasságának csaknem egész hosszúságával (a *Rh. euryale*-n csak hétharmadával) nyúlik fel az elülső lap felső széle fölé s a nagyjában háromszögű lándzsához szorítva a második rekesztéken túl, a harmadik sejtbe ér. A lándzsán élszerűen kiemelkedő középvonal ötlük fel. A patkónak mind a két karéja a bevágás közelében is épszélű s a középső zug két oldalán egy-egy apró, éleshegyű fogacskát visel, holott a *Rh. euryale*-n e két fogacska kerekhegyű (VI. tábla 1. és 2. rajz).

Az alsó ajakra vonatkozólag megjegyezhetem, hogy a csúcsosnyergű patkósdenevér szarulemezének karéjai erősebb, határozottabb körvonalúak.

Szárnyai rövidek és szélesebbek, aránylag keskenyebbek mint a *Rh. euryale*-éi. Az ötödik ujj töize valamivel hosszabb mint a negyedik ujjé s jóval hosszabb mint a harmadiké. Az ötödik ujj hosszúsága úgy aránylik a harmadikéhoz, mint 10:12 s a szárny hosszúságához, mint 10:24.¹

A *Rh. Blasii* harmadik ujjának harmadik íze csaknem kétszer oly hosszú mint ugyanezen ujj második íze (pl. 23 és 15 mm.), az arány a negyedik ujjon is hasonló (pl. 15 és 9 mm.), az ötödik ujj harmadik

¹ BLASIUS szerint az ötödik ujj hosszúsága úgy aránylik az egész szárny hosszúságához, mint 10:25. Ez az arány az ő méreteinek teljesen megfelel, de kifejlett példányok szárnyáról vett méretekre nem áll.

íze azonban ugyanoly hosszú, mint ennek az ujjnak a második íze (pl. 12 mm., 12 mm.).

A *Rh. euryale* negyedik ujjának harmadik íze csaknem háromszor (pl. 18 mm., 7·5 mm.), az ötödiké pedig valamivel hosszabb, (pl. 12 és 11 mm.) mint a megfelelő ujjak második íze.

A *Rh. Blasii* öregvitorlája nem éri el a talp tövét, hanem a lábszár alsó vége a talp felehosszúságának megfelelő darabon szabad marad, ellenben a *Rh. euryale* öregvitorlája még rövidebb s a lábszár alsó részét csaknem a talp egész hosszúságának megfelelő darabon hagyja szabadon. A talp harántul, de közvetlenül az ujjak előtt hosszabban redőzött. A fark az alsókar felénél hosszabb (pl. 28 mm., 46 mm.); hegye sohasem szabad. A farkvitorla (*uropatagium*) csaknem egyenes vonalban lemetszett.

A szőrözet hosszú és sűrű, világos vörhenyes-fehéres színű; felül valamivel sötétebb, füstbarna árnyalatú, alul szürkésbe játszó. Színezete mintha egy árnyalattal vörhenyesebb, vitorlája pedig kissé világosabb volna mint a *Rh. euryale*-é.

Koponyája a *Rh. euryale*-éhez hasonló, azonban egyforma hosszúság mellett határozottan nyulánkább; az orrsont, a homlokcsont és a falcsont tájékán észrevehetően keskenyebb mint a *Rh. euryale*-é; az orrsont s a felső állkapocs négy hólyagos duzzadása közül főleg az orrsontéi nagyon szembeszökők s ennek következtében az orrsonti hólyag mögött levő nyereg mélyebb horpadású és az arczorr viszonylag magasabb.¹

A két faj koponyájának méretei:

	<i>Rh. Blasii</i>	<i>Rh. euryale</i>
A koponya hosszúsága	19·5 mm.	19·5 mm.
A koponya legnagyobb szélessége	9 "	10 "
Az arczorr szélessége	6 "	6·3 "
Az arczorr magassága ²	5·5 "	5·5 "

Fogazata 32 fogból áll. A felső fogsor első zápfoga nagyon apró, nem magasabb mint a szomszédos szemfog koronaperemének hátulso része s határozottan alacsonyabb mint a második zápfog koronaperemének elülső része; a fogsor irányában áll és élesen elkülöníti a szemfogot a második zápfogtól (VI. tábla, 6. rajz). Ennek ellenében a

¹ Minthogy a *Rh. Blasii* egyetlen novii példányának koponyáját nem volt szabad kikészítenem, eme faj koponyáját a Nemzeti Múzeum birtokában levő albániai példányokon tanulmányoztam s a *Rh. euryale* vörösvári és coroninai példányainak koponyájával hasonlítottam össze.

² Az *os maxillare* alsó szélétől az orrsonti hólyag tetőpontjáig mérve.

Rh. euryale felső fogsorának első zápfoga alig észrevehetően magasabb mint a szemfog koronaperemének a hátulsó része s a fogsor irányából többé kevésbé kifelé nyomult (VI. tábla, 5. rajz).

A *Rh. Blasii* alsó fogsorának első zápfoga a harmadik zápfog magasságának hétharmadát és a szemfog magasságának felét üti meg, holott a *Rh. euryale* első zápfoga körülbelül fél oly magas mint a harmadik és a szemfog magasságának csak egyharmadát üti meg.

A két denéverfaj közös vonásaként kiemelendő, hogy az alsó fogsor második zápfoga nagyon apró, hosszúkás-gömbölyded homokszemhez hasonló; a két szomszédos fog koronapereméig emelkedik s a fogsor vonalából annyira kifelé szorult, hogy az első zápfog teljesen érintkezik a harmadikkal.

Az inyredők száma hét s ez nagyon fontos bélyeg, mert a *Rhinolophus*-ok más fajait nyolcz inyredő jellemzi.

Az első inyredő az inykrona mögött a szemfogak között van; rövid, kettős ívű, az ívek domború oldala az orresúcs felé irányul, közepén megszakított, de az ívek belső végei csaknem összeérnek. Ugyanilyen a második, mely valamivel hosszabb és az első inyredő mögött s a két második zápfog között, illetőleg előtt foglal helyet. A harmadik, negyedik, ötödik és hatodik inyredő szintén kettős ívű, de az ívek már nagyon gyöngye hajlásúak, valamivel keskenyebbek s közepütt széles befűződéssel megszakítottak; a harmadik redő a két második előzápfog között, illetőleg mögött, a negyedik a két első utózápfog között, az ötödik a két első utózápfog között, illetőleg mögött, s végül a hatodik a két második utózápfog között fekszik; az utolsó (a hetedik) nagyon hosszú, vékony, folytonos és egyenes s a két második utózápfog között, illetőleg mögött fekszik (VI. tábla, 6. rajz).

A kereknyergű patkósdenevéren a *Rh. Blasii* ötödik és hatodik inyredőjének megfelelő redők között még egy vékony, két rövid félből álló, a fogakat el nem érő, vízszintes fekvésű járulékos redő van, a mely a csücsosnyergű patkósdenevér szájpadrálásán hiányzik. A két faj inyredői még abban is különböznek, hogy a *Rh. euryale*-n a sorszámra hetedik redő fordítottan ívelt, belső vége kissé duzzadt s fölfelé, az ötödik felé görbül, miáltal az ötödik és hetedik inyredő egy-egy fele mintegy harapófogót utánoz (VI. tábla, 5. rajz).

A csücsosnyergű patkósdenevér a Földközi-tenger környékén, jelesen Dél-Európában, Észak-Afrikában, Kis-Ázsiában és Palesztinában honos; elterjedésének északi határa az Alpok déli lejtője. BLASIUS Felső Olaszországban: Turinban, Milánó környékén és a Garda-tavon, továbbá Közép-Olaszországban, Sziciliában, Isztriában és Dalmáciában gyűjtötte s ezen az alapon déleuropai fajnak nyilvánította. Trieszt környékén már eléggé gyakori. A M. Nemzeti Múzeum Albániából (Zem-barlang, Észak-Albánia)

Méreték (mm.-ben)	Novii ♀ péld.	Albá- niai ♀ péld.	Dobson adatai (átszámitva) ¹ himpeldány	BLASIUS adatai (átszámitva) ⁶	A <i>Rh. Blasii</i> PTRS. fajra jellemző szélső ada- tok, ♂—♀ péld.	A magyar- országi <i>Rh. euryale</i> BLAS.-ra jel- lemző szélső adatok, ♂—♀ péld. ⁷
A kiterjesztett szárnyak hosszúsága	290	290 ⁵	—	273	273—290	290—300
A fej és törzs hosszú- sága ²	49·5	50 ⁵	49·4	52	49·4—52	49—51
A fark hosszúsága	28	27 ⁵	26	24·8	24·8—28	24—28
A test egész hosszúsága	77·5	77 ⁵	75·4	76·8	75·4—77·5	73—79
A fej hosszúsága	21·5	21	—	21·2	21—21·5	19·5—21
A fül hosszúsága a belső szél alapjától	18	18·8	18·2	18·4	18—18·8	20—22
A fül hosszúsága a ki- metszéstől	13·2	14	—	12·1	12·1—14	14·5—16
A fül legnagyobb szé- lessége	12·5	12·5	—	—	12·5	14—15
Az alsókar hosszúsága	46	46·5	46·8	45·9	45·9—46·8	46—48
A hüvelykujj hosszú- sága ⁴	8	8	7·28	—	7·28—8	8—9
A III. ujj metacarpu- a	31·5	32·5	28·6	28·1	28·1—32·5	33—34·5
" " " 1. ujjperce	15·2	15·5	14·3	14·3	14·3—15·5	13·5—14·5
" " " 2. " "	23	22·6	26	22·7	22·6—26	25—26
" " " 3. " "	3·2	2·5	—	2·4	2·4—3·2	2—3·5
" " " teljes hosz- szúsága	72·9	73·1	—	67·5	67·5—73·1	73·5—75
A IV. ujj metacarpusa	33·5	34·5	—	31·1	31·1—34·5	35—36
" " " 1. ujjperce	9	8·5	—	8	8—9	7—7·5
" " " 2. " "	15	14·5	—	14·3	14·3—15	16—18
" " " 3. " "	1	1·1	—	1·3	1—1·3	1—1·2
" " " teljes hosz- szúsága	58·5	58·6	—	54·7	54·7—58·6	59—62
Az V. ujj metacarpusa	35	36	32·5	32	32—36	36—37
" " " 1. ujjperce	12	11·5	10·4	10·8	10·4—12	9·5—11
" " " 2. " "	12	11·5	13	10·8	10·8—13	10—12
" " " 3. " "	1·5	1·1	—	1·1	1·1—1·5	0·8—1
" " " teljes hosz- szúsága	60·5	60·1	—	54·7	54·7—60·5	58—60·5
A lábszár hosszúsága	20·2	20·5	19·5	20·3	19·5—20·5	19—20
A láb hosszúsága	9·5	9·5	9·1	9·7	9·1—9·7	10—10·5
Az orrfüggelék hosszú- sága	12·5	12	—	—	12—12·5	11—12·5
Az orrpatkó szélessége	8	7·5	—	—	7·5—8	6—7

¹ 1 angol hüvelyk = 26 mm., 1 vonal = 2·16 mm.

² A végbélyilásig.

³ A végbélyilástól.

⁴ A karommal együtt.

⁵ A példányok kiszigereltek lévén, a mérési adat nem pontos.

⁶ Valószínűleg fiatal példányokról véve.

⁷ Budai, coroninii, hámosi, peccenyeshkai, plaviseviczai és vörösvári példányok alapján.

való példányok birtokában van, a honnan ez a faj eddig ismeretlen volt, s most Novi környékéről (Modrus-Fiume megye) is ismerjük.

Életmódjáról még nagyon keveset tudunk. BLASIUS szerint különösen barlangokban, sziklahasadékokban, várrombokban, régi vízvezetékekben és magános házak padlásán taitózkodik. Rendesen a *Rhinolophus euryale* társaságában él, de emennél kisebb tömegekben; előbbivel együtt röpdös s esténként valamivel előbb jelenik meg. Röpte meglehetősen gyors, a *Rh. euryale*-énál ügyesebb.

Az eddigieken végigtekintve arra az eredményre jutunk, hogy a szóban forgó két déli faj alak, nagyság, színezet és életmód tekintetében nagyjában megegyezik egymással, azonban főleg az orrfüggelék, az inyredők, a fül, a koponya és a fogazat részleteiben oly nagyok az eltérések, hogy a két alaki faji jogosultsága minden kétségen felül áll.

Az előrebocsátott leírásban a *Rhinolophus Blasii* PTRS nevű fajt a *Rhinolophus euryale* BLAS. magyarországi példányaival hasonlítottam össze, mely utóbbiak — mint 465 mérési adatom bizonyítja — a *Rh. euryale* teljesen tipikus példányai s ha az egyes termőhelyeknek megfelelően van is közöttük némi eltérés, ez csupán lokális jellegű. Ezt különösen azért kell hangsúlyoznom, mert MATSCHIE „Ueber rumänische Säugethiere“ című értekezésében¹ a magyarországi *Rh. euryale*-kat nem tartja e faj tipikus alakjainak, hanem földrajzi fajváltozatoknak, melyeket a romániai példányokkal együtt *Rhinolophus* (később *Euryalus*) *Méhelyi* MTSCH (nov. sp.)-nek nevez.

MATSCHIE professzornak ezt a nézetét csak részben helyeselhetem, mert ő a romániai példányokra alapított *Rhinolophus Méhelyi* fajnevet a magyarországi példányokra is kiterjeszti, a nélkül, hogy ilyeneket vizsgált volna, továbbá mert MÉHELY LAJOS mérési adatait csupán BLASIUS és DOBSON adataival veti össze, a mely utóbbiak nem helyesek, mert fiatal példányokról valók. Úgy látszik, hogy MATSCHIE később rájött tévedésére, mert ANDERSON-nal közösen megírt „Uebersicht einiger geographischen Formen der Untergattung *Euryalus*“ című értekezésében² a *Rh. (Euryalus) Méhelyi* MTSCH nevű faj földrajzi elterjedéséről szólva Magyarországot már nem említi termőhelyként.

Nekem alkalmam volt a *Rhinolophus Méhelyi* romániai példányait megvizsgálni, a melyek ugyanarról a termőhelyről származnak, mint ANDERSON és MATSCHIE példányai (Mangalia-barlang a Dobruzsában) s MONTANDON jeles hemipterologus révén kerültek a M. Nemzeti Múzeumba. Vizsgálataim alapján állíthatom, hogy ez a teljesen önálló faj

¹ Sitzungs-Ber. der Ges. Nat. Freunde zu Berlin. 1901. p. 225—227.

² Sitzungs-Ber. der Ges. Nat. Freunde zu Berlin. 1904. p. 71—83.

függetlenül áll szemben a *Rhinolophus euryale*-val s inkább a *Rhinolophus ferrum-equinum* SCHREB. nevű fajhoz közeledik.

MATSCHIE és ANDERSON 1901. évi értekezésében foglalt s a romániai példányokra vonatkozó leírása és mérési adatai teljesen egybevágnak az én méréseimmel, a melyeket az ugyanazon lelőhelyről származó romániai példányokról vettem, de lényegesen különböznek a magyarországi *Rh. euryale*-t jellemző méretektől. Tekintsük például az alsókar hosszúságát; ez a *Rh. Méhelyi*-n 50—51, sőt ANDERSON szerint 52·8—53 mm., míg a magyarországi *Rh. euryale*-n 46—48 mm.; a kiterjesztett szárnyak hosszúsága az előbbin 320 mm., míg az utóbbin legfeljebb 300 mm.; az előbbi faj testének egész hosszúsága 86—87 mm., holott a *Rh. euryale*-é csak 73—77 mm. S ilyen feltűnő különbség tárul eléink a többi méret egybevetésénél is.

A *Rhinolophus Méhelyi* MTSCH fajnév tehát csupán a romániai példányokat illeti meg és semmikép sem vonatkoztatható a *Rhinolophus euryale* BLAS. magyarországi példányaira is, mert ezek a tipikus *Rh. euryale* BLAS. képviselői.

Megjegyzést kívánok még tenni az *Euryalus*-alnem felállítására vonatkozólag. MATSCHIE ugyanis a *Rhinolophus*-nem fajai közül mindazokat, a melyeken a nyereg elülső lapja egész magasságában egyforma szélességű, tehát párhuzamos szélű, az *Euryalus*-alnemben foglalta össze. Ezt az alnemet a *Rhinolophus Méhelyi* nevű fajra alapította s később ANDERSON-nal együtt megírt dolgozatában még kilencz földrajzi alakot sorolt ide, a melyek mindegyikét külön faj gyanánt szerepelteti. Az egyes formák faji értékelése kétségekívül egyéni megítélés dolga s ehhez egyelőre nincs szavam, azonban nem hagyhatom szó nélkül, hogy épen az a faj, t. i. a *Rhinolophus Méhelyi*, a mely az *Euryalus*-alnem felállításának alapjául szolgált, orrnyergének elülső lapján nélküli az alnem bélyegét, mert nyergének ez a lapja közepe táján befűződött és nem párhuzamos szélű.¹

Mindezekre legközelebb részletesebben szándékozom visszatérni.

A VI. tábla magyarázata.

1. rajz. A *Rhinolophus euryale* BLAS. orrfüggeléke elülről.
2. rajz. A *Rhinolophus Blasii* PTRS orrfüggeléke elülről.
3. rajz. A *Rh. euryale* orrfüggeléke felülről (részlet).
4. rajz. A *Rh. Blasii* orrfüggeléke felülről (részlet).
5. rajz. A *Rh. euryale* felső fogsora és szájpadrása az inyredőkkel.
6. rajz. A *Rh. Blasii* felső fogsora és szájpadrása az inyredőkkel.

Földvály Dezső.

¹ Megjegyzem, hogy MATSCHIE professzor példányait nem láttam s csupán az ugyanazon termőhelyről való és a M. Nemzeti Múzeum birtokában levő romániai példányok alapján ítélek.

